

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ISTORIE, CIVILIZAȚIE, CULTURĂ

*Necropola romană de la Apulum, Dealul Furcilor - „Podei”
(campaniile 2008-2012)*

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Mihai Bărbulescu

Student-doctorand:
Bolog Adrian Cosmin

2016

CUPRINS

INTRODUCERE	5
1.1. Necropolele Daciei romane	6
1.1.1. Ritul incinerăției	8
1.1.2. Ritul inhumăției	12
1.2. Mediul geografic	13
1.3. Mediul arheologic	14
1.4. Obiectivele lucrării	16
1.5. Istoricul cercetării necropolei romane de la Apulum, Dealul Furcilor „Podei”	19
CAPITOLUL 2. CATALOGUL COMPLEXELOR ARHEOLOGICE	23
2.1. Sp.1 (proprietatea: NICOLAE TUREAN)	23
2.2. Sp.2 (proprietatea: MOLDOVAN RUXANDRA)	76
2.3. Sp.3 (proprietatea: COSTEA CĂLIN)	78
2.4. Sp.4 (proprietatea: DAN ONIȚĂ)	78
2.5. Sp.5 (proprietatea: MOLDOVAN IOAN)	93
2.6. Sp.6 (proprietatea: DORU BABA)	157
2.7. Sp.7 (proprietatea: CURCĂ RĂZVAN)	292
2.8. Sp.8 (proprietatea: POP CLAUDIU AURELIU)	301
2.9. Sp.9 (proprietatea: CANALIZARE-MARTINI)	328
2.10. Sp.10 (proprietatea: DRAGOȘ-IMOBILIARE)	331
2.11. Sp.11 (proprietatea: GABI ROMAN)	332
2.12. Sp.12 (proprietatea: GAZ-ASIST CONSULT)	333
2.13. Sp.13 (proprietatea: JAVLA MARIUS DAN)	334
2.14. Sp.14 (proprietatea: KIRALY ȘTEFAN)	337
2.15. Sp.15 (proprietatea: KIRALY ȘTEFAN II)	359
2.16. Sp.16 (proprietatea: GAZ-TRIFON)	376
2.17. Sp.17 (proprietatea: GAZ-MARTINI)	376
2.18. Sp.18 (proprietatea: CANALIZARE-ASIST CONSULT)	394
2.19. Sp.19 (proprietatea: BUDA DANIEL)	408
2.20. Sp.20 (proprietatea: CANALIZARE-OANCEA MARIA)	408
2.21. Sp.21 (proprietatea: DAN MĂRGĂRIT)	409
2.22. PASSIM	416

CAPITOLUL 3. INVENTARUL FUNERAR	422
3.1. Piese din lut ars	422
3.1.1. Vase	422
3.1.2. Opaite	449
3.1.3. Piese de teracotă	451
3.2. Piese din sticlă	452
3.2.1. <i>Unguentaria</i>	452
3.2.2. Mărgele	452
3.3. Piese sculptate în piatră	453
3.3.1. Leu funerar	453
3.3.2. Medalion funerar	453
3.3.3. Instrumente medicale	453
3.4. Piese confecționate din os	453
3.4.1. Ace	453
3.4.2. Piese de joc	454
3.4.3. Străpungător/Sulă	455
3.4.4. Instrumente medicale	455
3.4.5. Pandantive	455
3.4.6. Inele	456
3.5. Piese fabricate din metal	456
3.5.1. Unelte meșteșugărești	456
3.5.1.1. Furcă de tors	456
3.5.1.2. Dorn	456
3.5.1.3. Daltă	456
3.5.1.4. Cuie, piroane și scoabe	457
3.5.2. Instrumente medicale	457
3.5.3. Monede	458
3.5.4. Arme	459
3.5.5. Podoabe și accesorii vestimentare	460
3.5.5.1. Ace din bronz	460
3.5.5.2. Cercei	460
3.5.5.3. Pandantive	460
3.5.5.4. Inele	462
3.5.5.5. Brățări	462

3.5.5.6. Fibule	463
3.5.5.7. Catarama	464
3.5.5.8. Piese <i>cingulum</i>	464
3.5.5.9. Ținte încălțăminte	465
3.5.5.10. Aplici	465
3.5.5.11. Oglinzi	465
3.5.5.12. Clopoței	466
3.5.5.13. Chei	466
3.5.6. Piese harnașament	466
3.5.6.1. Verigi din fier	466
3.5.6.2. Potcoave	467
3.5.7. Statuetă bronz	467
3.5.8. Alte piese	467
3.5.8.1. <i>Stylus</i>	467
3.5.8.2. Capsule sigiliu	467
3.5.8.3. Toartă balanță	468
3.5.8.4. Toartă vas	468
3.5.8.5. Toartă mobilier	468
3.6. Piese modelate din chihlimbar	469
3.6.1. Inele	469
CONCLUZII	470
ANEXE	475
5.1. Lista ilustrațiilor și a planșelor	475
5.2. Abrevieri folosite la descrierea complexului și a inventarului funerar	482
5.3. Abrevieri bibliografice	483
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	486
6.1. Cărți și cataloage	486
6.2. Studii și articolele	493
6.3. Rapoarte	509
6.4. Izvoare	510
6.5. Webografie	510
ILUSTRĂȚIA	

Cuvinte cheie: Epoca romană, Apulum, necropolă romană, morminte de incinerare, incintă funerară, morminte de inhumare, secolele II-III d. Hr.

Introducere.

Aceasta lucrare de doctorat prezintă rezultatele cercetărilor arheologice întreprinse în necropolă romană de la Apulum, Dealul Furcilor-„Podei”, în decursul anilor 2008-2012, cercetări la care subsemnatul a participat, la început ca student iar mai apoi, odată cu angajarea în cadrul secției de arheologie a Muzeului Național al Unirii, Alba Iulia, ca membru în colectivul de cercetare.

Necropolă este orașul morților, iar mormântul, casa veșnică (*domus aeterna*), în fapt construcția ce deservește locul unde sunt depuse resturile corpului uman. Acesta din urmă, în epoca imperială, era compus din: *sepulchrum* – mormântul propriu-zis care adăpostea cenușa sau rămășițele pământești ale defunctului și *monumentum* – monumentul funerar propriu-zis.

Necropolă era întotdeauna amplasată în afara spațiului civic, fapt instituit prin a X-a lege din Legea celor 12 Table. Aflată în afara orașului, necropolă putea fi parcelată, astfel ca fiecare familie sau gintă să aibă în proprietate o anumită suprafață.

1.1 Necropolele Daciei romane

Odată cu terminarea războaielor daco-romane, finalizate cu victoria romanilor, teritoriul Daciei a fost integrat în sistemul de organizare romană și a dus la accentuarea procesului de romanizare. Acest proces a dus la schimbări majore în planul politic, economic, social și religios, aici intrând bineînțeles și preocupările funerare. Se explică astfel diversitatea ritualurilor funerare apărute în contextul politicii de toleranță religioasă dusă de Roma față de popoarele cucerite. Originea coloniștilor este diversă. O statistică realizată după inscripții arată că din cele aproape 3000 de nume cunoscute, aproximativ 74% sunt romane, 14% sunt grecești, iar restul au o altă origine: celtice, traco-dacice, siro-semite, egiptene, nord-africane.

Din Dacia romană avem informații publicate despre 53 necropole și puncte funerare, rezultate din cercetări sistematice sau parțiale, bineînțeles unele cu informații mai abundente sau mai precare.

1.1.1 Ritul incinerăției

Incinerăția presupune transformarea cadavrului din descompunere în oseminte calcinate. Subcapitolul prezintă mai multe tipuri de clasificări în ceea ce privește acest gen de înmormântare propuse de cercetătorii români de-a lungul timpului, exemplu: Octavian Floca considera că mormintele din necropolele de pe Dealul Boteș și de pe Dealul Poduri, din M-ții Zlatnei, sunt de incinerăție, în groapă nearsă, și amenajată. Peste groapa sepulcrală era amenajat un tumul ce era înconjurat de un ring, format din bolovani de piatră. Similitudini, ca sistem de înmormântare, autorul găsește și în necropola de la Cașolț, iar pentru cele de la Cinciș, aici vorbind în general de morminte, folosește următoarea schemă: a) sarcofage din piatră cu inscripții și ornamentații plastice; b) sarcofage din piatră lipsite de inscripții și ornamente; c) morminte de cărămizi și țigle; d) sicrie de metal; e) construcții funerare monumentale.

1.1.2 Ritul inhumației

Mormintele pot fi împărțite după felul îngropării (direct în pământ, în coșciug de lemn, în sarcofag de piatră sau cărămizi, cu capac de lemn piatră sau cărămidă), după poziția corpului și eventual după orientare.

Mormintele de inhumație pot fi plane (exemple: Locusteni, Obreja, *Romula* – Necropola plană din nord) sau tumulare (cum este cel de la *Romula* – Necropola sudică).

1.2 Mediul geografic

Municipiul Alba Iulia este așezat în perimetrul format de râul Ampoi, râul Sebeș, crestele munților Apuseni și Podișul Transilvaniei. Orașul propriu-zis este așezat pe prima terasă a Mureșului, care formează spre est un șes lung de 8-10 km și lat de 2-4 km. Partea de vest a orașului este străjuită de înălțimile împădurite ale Munților Metaliferi cu Vârful Mamut (630m). Spre est, peste Mureș, se disting dealurile argiloase de culoare roșiatică ale podișului ardelean, erodate de râurile Mureș, Sebeș și Secaș, acestea formând un șir de râpe cu forme interesante și vegetație rară. Spre partea de sud se văd culmile munților Sebeșului, cu Vârful Șureanu (2245m) și cu vârful lui Pătru (2130m). Orașul se găsește în centrul podișului ardelean, la 46°05' latitudine nordică și 23°34' longitudine estică, 330 m altitudine.

1.3. Mediul arheologic

Începutul oraşului Apulum este pus în legătură cu prezenţa la circa 20 de km N de Alba Iulia a unei importante cetăţi dacice, pe masivul stâncos de la Piatra Craivii. Împăratul Traian reuşeşte cucerirea Daciei, şi dându-şi seama de importanţa strategică şi economică a regiunii (şi anume: în apropiere de anticul Marisos, râul Mureş de astăzi, şi relativ aproape de zona auriferă a Munţilor Apuseni, mai mult chiar pe traseul drumului imperial ce lega capitala provinciei de celelalte oraşe din interiorul arcului carpatic), va ridica un castru, al legiunii XIII Gemina, la Apulum. În jurul acestuia se vor înfiripa şi evolua spre statutul de oraş, două centre urbane distincte: 1. Un *vicus*, Municipium Aurelium Apulense, iar în timpul lui Commodus numindu-se colonia Aurelia Apulensis; 2. În jurul castrului s-a mai înfiripat o aşezare civilă, semnalată de câteva inscripţii locale sub numele de *canabae legionis XIII Geminae*, asta a fost ridicată la rangul de municipium pe timpul lui Septimus Severus şi se va numi Municipium Septimium Apulense, iar o inscripţie din anul 250, dedicată împăratului Traianus Decius aminteşte de o colonia care ar putea fi municipium Septimium, ridicat în rang, aceasta primind numele de Colonia Nova Apulensis.

Cercetările arheologice ale acestei zone au debutat la sfârşitul sec. XIX, de către pionerul arheologiei apulense Adalbert Cserni, în zona castrului roman, a pretoriului guvernatorilor dar şi în câteva puncte ale municipiului situat în actualul cartier Partoş. Perioada interbelică a coincis cu cercetările conduse de I. Berciu în zona sediul guvernatorilor Daciei. Anii 1960-1970 au dus la cercetări în cele două dintre necropolele oraşului, cea nordică cunoscută în literatura de specialitate din cercetările de la Staţia de Salvare, spitalul veterinar şi mai nou OMV şi Profi şi cea sudică de pe Dealul Furcilor, punct "Podei". Două noi necropole au fost identificate în decursul anilor 2013-2014, în zona cartierului Partoş, unde au fost cercetate un număr de 42 de morminte, atât de inhumaţie cât şi de incinerare. În cimitirele oraşului Apulum, ca şi în alte cimitire urbane din diferite provincii romane, diversitatea riturilor, ritualurilor şi formelor sepulcrale indică în chip neîndoielnic – pe lângă deosebiri social-economice – şi o diversitate etnică a defuncţilor, care şi-au perpetuat sistemul de înmormântare şi datinile funerare avute în patria lor de origine. De cercetări intense a avut parte şi castrul legiunii, unde au fost cercetate până în 2007 latura de nord (zona Palatului Apor), şi sud, unde a fost dezvelită *porta principalis dextra*, iar în ultimii ani s-a cercetat şi zona ocupată de *principia* şi drumuri şi alte clădiri din interiorul acesteia. Cercetări sistematice au avut loc în teritoriul Coloniei Aurelia unde s-au pus în evidenţă în zona intramurană de est, zidul de incintă precum şi o serie de clădiri

delimitate de *cardines*, precum și o clădire publică, cu zidul în *opus quadratum* situată nu departe de forul centrului urban Apulum I. În zona lacului Tăușor a fost identificat un lăcaș de cult atribuit lui Liber Pater. Un alt punct de mare interes științific a fost cel demarat în 2003, odată cu construirea cartierului Recea-Monolit, cu descoperiri ce țin din epoca bronzului și până la cea postromană. Bineînțeles că dezvoltarea și evoluția urbanistică a orașului Alba Iulia, mai ales în ultima decadă, a dus la creșterea numărului cercetărilor arheologice preventive și implicit la îmbogățirea cunoștințelor arheologice despre tot ce înseamnă mediul arheologic al vechiului Apulum.

1.5. Istoricul cercetării necropolei romane Apulum, Dealul Furcilor”Podei”

O primă mențiune privind problema necropolei este semnalată în urma cercetărilor realizate de către Adalbert Cserni, care vorbește despre mai multe sarcofage din piatră, care au fost descoperite în necropola de la „Podei” în urma unor cercetări arheologice efectuate în 1899, două având inscripții, un altul era ornamentat cu frunze de palmier.

În anul 1956: Campania a fost condusă de M. Macrea, responsabilul colectivului, D. Protase, I. Mitrofan, Al. Popa și Gh. Anghel. Au fost identificate 42 de morminte.

În anul 1957: Aproximativ același colectiv ca în anul precedent, exceptându-l pe I. Mitrofan, a continuat cercetările în necropolă descoperind însă doar șase morminte.

În anul 1958: Timp de o săptămână, s-au derulat cercetările conduse de M. Macrea, D. Protase și Gh. Arion, care au avut ca finalitate dezvelirea unui număr de 10 morminte.

În anii 1970-1971: S-au reluat cercetările în cea mai mare necropolă de la Apulum, sub egida mai multor instituții: Institutul de Istorie și Arheologie Cluj, Muzeul Regional din Alba Iulia și Centrul de cercetări antropologice din București (colectiv: D. Protase, Dardu Nicolăescu-Plopșor, Wanda Wolski, Cl. Băluță, I. Hica, Elena Kiss, M. Blăjan). Numărul total de morminte s-a ridicat la 77.

În anul 1995: Nicolae Rodean și Radu Ciobanu au efectuat săpături arheologice și au identificat două morminte romane de incinerare.

În anul 2003: Cercetătorul Radu Ciobanu a identificat opt morminte de epocă romană.

În anul 2005: Un colectiv al universității albaiuliene, format din Marius Breazu, Mihai Gligor, Paula Mazăre, Tudor Borșan și Ionuț Maican, au descoperit un mormânt de inhumație de epocă romană, în sarcofag de cărămizi.

În anul 2006: În urma descărcării de sarcină arheologică, ca urmare a introducerii canalizării pe strada Izvorului, colectivul format din dr. Vasile Moga, dr. Radu Ota și dr. George Bounegru, a identificat și cercetat 27 de morminte de epocă romană.

În anul 2007 avem mai multe cercetări, grupate astfel: A) în februarie 2007 un colectiv al MNUAI, format din Constantin Inel și Ovidiu Oargă, au descoperit un mormânt de înhumatie de epocă romană. B) în luna mai, un colectiv al MNUAI, format din dr. Vasile Moga - responsabil, dr. George Bounegru, dr. Ilie Lascu, Raluca Gheorghiu, Tiberiu Frunză a efectuat cercetări fiind descoperite și cinci morminte. C) tot în luna mai colectivul format din Constantin Inel și Ovidiu Oargă, a descoperit două morminte, ambele de înhumatie. D) în luna august, dr. Vasile Moga, dr. Ilie Lascu și dr. George Bounegru au desfășurat cercetări, cu următoarele rezultate: 29 de morminte dintre care, 27 de epocă romană și două morminte de epocă medievală. E) în octombrie 2007 și primăvara anului următor a fost cercetat un teren, de către arheologul dr. Radu Ota, iar rezultatele finale au constatat în descoperirea unui număr de 48 de morminte romane.

În concluzie, până la momentul efectuării cercetărilor care fac obiectul acestei lucrări, s-au cercetat un număr de 296 morminte de epocă romană, grupate astfel: 127 morminte de incineratie și 169 morminte de înhumatie.

2. CATALOGUL COMPLEXELOR ARHEOLOGICE

Este capitolul cel mai mare al lucrării și cuprindere descrierea tuturor complexelor descoperite (morminte, gropi, incinte funerare, șanțuri) împreună cu întregul material arheologic aferent acestora. Prezentarea acestora se face în ordinea cronologică în care au avut loc cercetările, pe proprietari, cu următoarele mențiuni: A)Complexele își vor păstra numele dat pe șantier, adică cu "M" vor fi denumite mormintele, cu litera "G" vor fi gropi de jefuire, cu "Gr" vor fi gropiile fără inventar, cu litera „S” vor fi șanțuri, iar cu litera "C" restul complexelor; B)Redarea pe fiecare lot se va începe începând cu mormintele de incinerati apoi inhumatie, gropiile goale iar apoi restul complexelor; C)În cazul mormintelor de incineratie și a gropiilor goale, pentru orientare s-a optat pentru alegea unor axe prioritare N-S și E-V.

3. INVENTARUL FUNERAR

A fost împărțit pe mai multe categorii, în funcție de materialul din care este confecționat: **A) Piese din lut ars** (aici vorbim despre: 1. vase din lut, cu analogii și o încercare de realizare a unei tipologii a principalelor tipuri; 2. opaițe; 3. piese de teracotă); **B) Piese confecționate din sticlă** (cu următoarele tipuri: 1. *unguentaria*; 2. Mărgele); **C) Piese sculptate în piatră** (sunt prezentate în cadrul acestui subcapitol următoarele: 1. leu funerar; 2. medalioane funerare; 3. instrumente medicale); **D) Piese realizate din os** (piesele descrise au fost încadrate în următoarele categorii: 1. ace; 2. piese de joc; 3. străpungător/sulă; 4. instrumente medicale; 5. pandantive; 6. inele); **E) Piese fabricate din metal** (cuprinzând subcapitolele: 1. unelte meșteșugărești-furcă de tors, dorn, daltă, cuie și piroane; 2. instrumente medicale; 3. monede; 4. arme; 5. podoabe și accesorii vestimentare-ace, cercei, pandantive, inele, brățări, fibule, catarama, piese *cingulum*, ținte încălțăminte, aplici, oglinzi, clopoței, chei; 6. piese harnașament-verigi fier, potcoave; 7. statueta bronz; 8. alte piese-*stylus*, capsule sigiliu, toartă balanță, toartă vas, toartă mobilier). **F) Piese modelate din chihlimbar** (cuprinde subcapitolul: inele).

În acest capitol s-a încercat datarea principalelor pieselor, împreună cu prezentarea de analogiilor, atât de pe teritoriul Daciei, cât și din restul vastului Imperiului Roman.

CONCLUZII

Necropola romană de la Apulum, Dealul Furcilor, punct „Podei” este una plană, biritualică, în care au fost identificate atât morminte de inhumație cât și de incinerare. Trebuie spus că necropola nu a fost cercetată în întregime, ci vor continua datorită dezvoltării urbanistice a zonei, însă pot fi trase câteva concluzii pertinente.

O cronologie exactă nu este posibilă datorită lipsei de inventar la unele complexe (în special jefuirii acestora), dar majoritatea covârșitoare se datează pe parcursul sec. II-III d.Hr (mai exact 679 au fost prezentate în lucrarea de față, astfel că numărul total al mormintelor din această perioadă ajunge la 975), apoi doar patru pot fi datate cert în sec. IV d.Hr (Sp. 4 – M1; Sp.6 – M23, M89, M115) și unul singur în sec. X d.Hr (Sp.4 – M28, datat cu un nasture/pandantiv? globular, confecționat din două bucăți care se lipesc pe verticală, și gol pe interior, forma 11a Giesler. Piesa a fost identificat într-un mormânt de inhumație, împreună cu un fragment de inel și o parte dintr-un cercel. Analogii: „Dealul Pemilor” - Orăștie , „În vii” - Blandiana. „Dealul Șumuleu” -Biharia, „Cioreni” -

Timișoara, „Dâmbul morii” - Galoșpetreu, jud. Bihor, „Strada Brândușei” - Alba Iulia. Numărul mormintelor din această perioadă ajungând la șase, de pe întreaga zonă a Dealului Furcilor).

Din punct de vedere stratigrafic, primele complexe care se conturează, sunt mormintele de incinerare (apar imediat sub stratul vegetal, unele fiind chiar deranjate de activitățile agricole moderne) și au fost descoperite cazuri în care mormintele de incinerare suprapuneau parțial pe cele de înmormântare. Invers nu am întâlnit și a existat doar un caz de suprapunere a trei morminte de înmormântare.

Din păcate nu s-a putut observa pe teren nici o sistematizare a cimitirului, gropile de morminte par a fi distribuite aleator pe teren și ca orientare; nu au fost descoperite nici drumuri sau alei, care să fi fost folosite pentru vizitarea defuncțiilor. Ponderea mare de complexe în partea de N-NV, ne face să credem că din această parte s-a început ocuparea teritoriului aferent necropolei.

Fără a avea rezultatele analizelor resturile osteologice, fie că vorbim de cele rămase după incinerare, fie de la cei înmormântați, acestea fiind în curs de prelucrare la un laborator din străinătate, nu ne permitem să tragem multe concluzii, în afara celor evidențiate în special de mormintele de înmormântare și anume că moartea infantilă era foarte ridicată. O problemă care se va putea de asemenea rezolva după aflarea acestor analize și cercetarea întregii necropole o reprezintă încadrarea etnică a populației care este înmormântată aici (un exemplu clar de grup aparte reprezentând cei care par să fi fost legați în jurul gleznelor sau cei aflați în poziție chirchită).

Până în momentul de față nu s-a reușit identificarea pe teren a zonelor unde se realiza incinerarea, fie că vorbim de ruguri individuale sau comune.

În ceea ce privește numărul de militari îngropați aici, doar după inventar putem identifica zece astfel de cazuri.

Efortul acestor patru ani de cercetări a dus la identificarea și studierea unui număr de:

A) Morminte de incinerare, 359 de complexe, adică 52,87% dintre morminte și pe care le putem clasifica astfel:

1. După locul de ardere: - *ustrinum*, 326 = 90,8% din total. Adică acele gropi de motmânt în care se găsesc resturi de oase calcinate, fragmente de lemn sau cărbune și chiar cenușă și pot fi gropi simple sau gropi cu pereții și/sau fundul ars ritualic.

- *bustum*, 33 = 9,2%. Au fost considerate acele gropi care au prezentat următoarele caracteristici: crusta roșatică a pereților, de dimensiuni

considerabile, dar și o mare cantitate de cenușă, cărbune și oase calcinate. Acestea erau gropi de mai mari dimensiuni, dreptunghiulare și mai adânci, uneori chiar cu o treaptă pe mijloc.

2. După orientare, pentru o mai bună sistematizare s-au folosit ca principale axe N-S și E-V, astfel au rezultat, următoarele poziționări, pe axa:

- NE-SV, sunt 127 morminte = 35,4%;
- N-S, 85 = 23,6%;
- NV-SE, 75 = 20,9%.
- E-V, 72 = 20,1%;

3. După forma gropii, la conturare:

- ovală, 214 = 59,6%;
- dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, 122 = 34%;
- rotundă, 23 = 6,4%.

4. După tipul amenajării gropii:

- în groapă direct, 355 = 98,91%.
- în cutie de cărămizi/țigle, 3 = 0,89%;
- în cutie de calcar, 1 = 0,2%;

5. După descoperiri: - cu inventar funerar, 245 = 68,2%;

- tipul pieselor:

- ceramică, 206 = 84,08%;
- piese fier, 93 = 37,95%;
- piese bronz, 50 = 20,4%;
- opaiț, 32 = 13,06%;
- piese sticlă, 19 = 7,75%;
- piese os, 10 = 4,08%;
- fără inventar funerar, 114 = 31,8%.

B) Morminte de inhumație, însumând 320 de complexe, adică 47,13 %, împărțindu-se astfel:

1. După vârsta defunctului: - adult, 194 = 61%;

- copil, 126 = 39%.

2. După orientare: - NE-SV, 76 = 23,7%;

- N-S, 68 = 21,2%;

- E-V, 57 = 17,8%;

- NV-SE, 52 = 16,2%;

- V-E, 33 = 10,3%;
- SV-NE, 14 = 4,3%;
- S-N, 12 = 3,7%;
- SE-NV, 8 = 2,8%.

3. După tipul amenajării gropii:

- **groapă simplă, 271 = 84,68%**. Aceștia erau înfășurați într-un giulgiu, sau erau depuși într-o cutie de lemn (care însă nu se mai păstrează, dar au fost descoperite cuiele de fier). Gropile aveau forme rectangulare cu colțurile rotunjite și pereții drepecți, iar așa cum am arătat mai sus, orientarea era aleatorie. Principala poziție în care a fost descoperit scheletul era cea în decubit dorsal, cu brațele pe lângă corp, sau peste bazin/piept, iar picioarele întinse (cu câteva excepții: opt cazuri în care picioarele se încrucișau în zona gleznelor M120/Sp.1, M15-M22, în Sp.5 apoi M79, M98, M138, M170 în Sp.6 și M3/Sp.7; de menționat tot la capitolul excepții și cele șase cazuri în care defunctul a fost depus în poziție chircită sau semi-chircită: M57 și M153 în Sp.1; M89 și M182 în Sp.6; M8 și M12 în Sp.7).

- **cutie de cărămizi/țigle, 48 = 14,7%**. Modul de construire a acestora este diferit, astfel: acoperișul (partea care se găsește cel mai rar datorită jefuirii) putea fi din lemn (în cazul acesta se mai păstrează doar cuiele), dintr-o lespede mare de calcar, sau din cărămizi (care puteau fi puse orizontal și se sprijineau de pereți; puse oblic asemănător cu cel al caselor de astăzi, sau așezate sub forma unui arc de boltă). Pereții erau formați din mai multe asize de cărămidă, puse unele peste altele pe orizontală, fără nimic între ele sau legate cu pământ ori cu mortar. Un singur caz am întâlnit în M43/Sp.15, în care între pereții de cărămidă se afla un fragment de calcar refolosit, putându-se observa urme de fasonare. În ceea ce privește fundul, acesta era uneori pavat cu cărămizi sau putea să lipsească, și atunci defunctul era așezat direct pe pământ.

- copil, 26 = 54,1%;
- adult, 22 = 45,9%.

- **cutie calcar, 1 = 0,3%**;

- copil, 1 = 100%.

- **sub un fragment de amforă, 1 = 0,3%** (aici se încadrează M115/Sp.6)

- copil, 1 = 100%.

4. După descoperiri: - cu inventar funerar, 158 = 49,3%;

- tipul pieselor:

- ceramică, 93 = 58,8%;

- piese fier, 77 = 48,7%;
- piese bronz, 29 = 18,3%;
- piese sticlă, 27 = 17%;
- var, 11 = 6,9%.
- opaiț, 10 = 6,3%;
- piese os, 8 = 5%;

C) Gropi fără inventar, 101 la număr, adică acele complexe arheologice, conturate în steril, asemănătoare din toate punctele de vedere cu gropile mormintelor de inhumație, fără nici un fel de material arheologic în interior.

D) Gropi de jefuire, doar două, au fost surprinse la secționarea a două dintre mormintele de inhumație.

E) Incinte funerare, două cercetate în întregime (în ambele cazuri, acestea erau în stare foarte fragmentară, deoarece au fost surprinse de la adâncimi mici și au fost puternic afectate de lucrările agricole moderne efectuate în zonă, în interiorul lor au fost descoperite morminte de incinerație) și în alte trei cazuri doar anumite laturi de la acestea;

F) Șanturi de dren, 11, cu dimensiuni variate și surprinse doar parțial în suprafețe, acestea erau fără material arheologic și în profil erau în forma literei “V”.

G) Alte tipuri de complexe, 36 mai exact, sunt complexe de mai mari dimensiuni, surprinse în steril și de cele mai multe ori doar parțial ele continuându-se și dincolo de limita de proprietate, au forme neregulate la conturare și pe măsură ce se adâncesc ele își restrâng suprafața. Au fost și cazuri în care în interiorul lor au fost descoperite morminte, atât de incinerație cât și de inhumație. Cel mai probabil, după inventarul descoperit în ele, aveau legătură cu banchetele funerare.

Pentru necropola romană de la Apulum - Dealul Furcilor, punct „Podei”, în urma descoperirilor propunem utilizarea următoarei tipologii:

1. Morminte de incinerație, cu subtipurile:

a)cu ardere la *ustrinum*, respectiv:

I. în gropă simplă:

1. cu depunerea resturilor în întreaga suprafață a gropii;
2. cu depunerea resturilor la un loc (depuse probabil într-o pungă din material organic).

II. în groapă arsă ritualic:

1. cu depunerea resturilor în întreaga suprafață a gropii;

2. cu depunerea resturilor la un loc (depuse probabil într-o pungă din material organic).

III. în cutie de cărămizi/calcar.

b) *bustum*.

I. în groapă simplă;

II. în groapă cu o treaptă.

2. Morminte de înmormântare, cu subtipurile:

a) în groapă simplă;

b) în cutie de cărămizi/țigle;

c) în cutie de calcar.

ANEXE

Partea aceasta cuprinde: lista ilustrațiilor și a planșelor (sunt incluse hărțile, tabele și planșele); lista abrevierilor folosite, atât la descrierea complexelor cât și a pieselor; lista abrevierilor bibliografice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Au fost scrise în ordine alfabetică și cronologică, și am ales să împart titlurile folosite în bibliografie în următoarele categorii:

1. Cărți și cataloage;
2. Studii și articole;
3. Rapoarte;
4. Izvoare;
5. Webografie.

ILUSTRAȚIA

Cuprinde 181 de hărți, tabele și planșe, reprezentând complexele și inventarul descoperit în necropolă.